

Abody Béla /1931/

Lenyűgöző, hogy Abody^t/szellemileg mi minden foglalkoztatja: ír szépirodalmi kritikák mellett zenekritikákat is, érdeklí az iskolaügy, felvázolja az emberi szenvedélyek különös színtereit: a lóverseny pályát, a kocsmákat, a "zácit" és a bolhapiacot, de megpróbálkozik maga is a novellával éppúgy, mint a drámával vagy a humoreszkkal - mégis egyetlen hangja van csupán: önmaga. "Öndokumentálás: ennyi a művészet." - vallja egy interjújában. Minden, ami önmagán kívüli, csak arra kell neki, hogy érdeklődését felkeltse, gondolatait valamilyen irányba elindítsa. Éppen ezért nem is a téma maga fontos az ő esetében, sokkal inkább az a szellemi kaland, ahogyan túllép a témán, vissza önmagához. Ha csak a témára figyelünk, Abody könyvei egy szellemi vegyeskereskedés képét mutatják, ha azonban észrevesszük az írói szándékot is, rátalálunk a művek rendezőelvére: Abody Bélára.

Abody mindenekelőtt kritikusként találja meg leginkább a saját hangját. Nagy feltűnést kelt Indulatos utazás /1957/ című első kötete, amelynek tanulmányai és cikkei esztétikai gondolkodásának friss újszerűségét mutatják. A tanulmánykötet rendkívüli érdeme, hogy a maga szenvedélyes módján a dogmatizmus ellen veszi fel a harcot,

"Az igazság még nem művészet!" - ez Abody esztétikájának kiindulópontja. Jó érzéssel, biztos kézzel választja ki az 50-es évek tucatirodalmából azokat az írókat, akiknek művein az új kritika megközelítési módszereiről képet adhat: Mémeth Lászlót és Juhász Ferencet, ill. Benjámint Lászlót és a pályakezdő Garai Gábort mindenekelőtt. Számtalan cikke íródik emellett a kritika szabadságának védelmében, "a kritika módszereinek száma korlátlan /.../ nemcsak a szillogizmus bizonyít. Bizonyít az igazságcsiholta szép beszéd /.../ a nagy gondolatok egyszerűsége, /.../ összetettsége is" - vallja egyhelyütt. Szót emel könyvkiadásunk szabadsága érdekében is, ami - ha az 50-es évek kiadói szemléletére, a sok műv-kiadványra, az egészséges arányok felborulására gondolunk - megint csak valami nagyon újszerű és fontos követelés volt.

Újabb tanulmánykötete, a Saulus vagy Paulus? /1968/ lényegében ezt az utat folytatja. Felfedez még ugyan Abody néhány íróit ill. kritikust a maga számára, mint pl. Kellér Andort, Füst Milánt, B. Nagy Lászlót, ~~ÉH~~ Bálint Györgyöt és Aldous Huxleyt, szemléletmódja az Indulatos utazás máig helytálló felismerésein alapul. "Nem lehetünk meg az elviség polarizáló ereje nélkül: jó és rossz,

progresszív és retrográd, korszerű és avult között nincs fegyverszünet." - írja, ez az ítélkező szigor tkp. novelláiban, drámáiban, sőt humoreszkjeiben is éppen úgy jelen van, mint kritikáiban.

A Pálidó /1975/ tanulmányai, kritikái ehhez képest sok újat már nem hoznak. Kevesebb a felfedezés, és egyre több benne az ismétlés, a korábbi kötetekből átvett írás.

A szépirodalmi kritikák, kritikátörténeti tanulmányok mellett Abody jelentős zenekritikákat is ír, főként a "Huzsika" című lap munkatársaként. Ezeket az írásokat kivétel nélkül egyfajta pedagógiai, nevelési szándék jellemzi, elsősorban a zene szeretetét igyekeznek a legszélesebb rétegekbe is beoltani. Az opera fellelővái /1963/ című ismeretterjesztő munkájában így vall a zenéhez fűződő viszonyáról Abody: "A zene nem ünnep, különleges alkalom a csillogásra vagy a kikapcsolódásra, hanem létszükséglet." A Gyere velem operába /1973/ ugyancsak ezt a viszonyt járja körül "teljesen nyílt, pontosan megfogalmazható ~~pedagógiai~~ pedagógiai, sőt propaganda céllal." /Abody B./

A kritikákkal szemben Abody szépirodalmi próbálkozásai már kevésbé meggyőzőek. Novellái Párbeszéd a szenttal, 1960/ sokszor csak ötletek, gondolati kiin-

(általában) dulópontjait nem sikerül Abodynak a cselekmény különösségében feloldania. Még a nagyon rossz novellákban is szembetűnő ugyanakkor az a humoreszkek szemléletével rokon vonás, hogy Abody előszeretettel "csavar" egyet a történeten, nem elégszik meg a dolgok egyik, lehetséges oldalával, mindjárt a fonákját is látni szeretné. A kötet két legjobb novellája a címadó Párbeszéd a szenttel és a Lélekvesztőn, amelyből később dráma is készül. Mindkét novella történelmi szerepeket vizsgál, mégpedig határozott, egyértelmű morálitással. A Párbeszéd a szenttel az erőszak elleni tiltakozásnak azt a módját ítéli el, amit a szent testesít meg: "Kötelességem a tiltakozás megírásáig terjed" - vallja ő maga, a házba betörő katonákkal szemben azonban már képtelen bármiféle tiltakozásra, sőt -csak hogy önmagát mentse- feladja a látogatóját. A Lélekvesztőn című novella szintén egyetlen, jól megválasztott helyzetből, egyfajta didaktikus egyértelműséggel bontja ki párbeszédbe bújtatott mondanivalóját. Egy német tiszt megkötözött embert szállít egy csónakban a folyó túlsó partjára, majd miután a csónak átért, kivégzi foglyát. Ebbe a rövid cselekménybe ágyazódik be a tiszt és fogoly közötti párbeszéd, amely

ellentmondani látszik a történésnek, hiszen a tiszt az, aki hol könyörög, hol pedig vádol: "Mondja, miért gyűlölnék? /.../ Én nem gyilkoltam! /.../ Emberek meguk? /.../ Nem én végeztem ki, hanem ő. Én csak a jelentést írom alá." Abody ezzel is az ~~önigazolá~~ önáltató, önigazoló hazugságokat igyekszik leleplezni. Ugyanazt példázza a Lélekvesztőn, mint a Párbeszéd a szenttel: a nyelvi kifejezés, a közlés mindig tökéletlen, csakis a valóság tényei jelentik a teljes értékű bizonyosságot.

Abody drámái a Nyomozás /1970/ című kötetben jelennek meg, ami annyiban rendhagyó, hogy a kötet a drámák mellett a szerzői kommentárokat is tartalmazza. Abody drámai termése nemcsak színvonalát illetően, de számszerűleg is szegényes. A Lélekvesztő a ^{hasonló} ~~az~~ ezenes című novella alapján készült, így a két változat problematikája megegyezik. A Nyomozás Miltényi professzor "tenni vagy nem tenni" /Abody B./ konfliktusát ábrázolja, Miltényi fiát letartóztatják, és azzal zsarolják a professzort, hogy fia életéért cserébe adja oda találmányát, azt a repülőgéptervet, amelynek megvalósításával a hatalom talán újabb ezreket ölhetne meg. A professzor nem megy bele az alkudozásba, és végül öngyilkos lesz. A Rabok

című rádiójáték ugyancsak a polgári szereplehetőségek vizsgálata, csak hogy néhány évvel később, mint a Nyomozás történelmi ideje, a valóság kegyetlenebb szorításában játszódik. Muraközy államtitkár a mű főszereplője, aki, miután a ~~mű~~^{műgyártás} nyilasok letartóztatják, értetlenül áll szemben a történetekkel: "Hogy az ördögbe lehet az, hogy itt vagyok, és azok tartanak itt, akiket szolgáltam?"

A Császárné új ruhája című üzemi szatíra és a Szegény jó Billy című komédia már a Mindent bele /1970/ humoreszkeivel és szatirikus írásaival mutatnak rokonságot. Ezekben a művekben szintén a szemlélet közös, az, hogy a dolgokat a fonák oldalukról láttatja Abody. A Szegény jó Billyben a középszerű kerül a középpontba, és lázad ~~magán~~ mások népszerűsége ellen, a humoreszkek ennek a legkülönfélébb változatait válaszolják a reklámszövegek és újsághírek kifordításától egészen a kitűnő állatszátírákig.

A szituációk a legváltozatosabbak, a legváratlanabbak, mondanivalójuk mégis ugyanaz: a maguk módján Abody valóságlátását, problémaérzékenységét dokumentálják. Itt is igaz, amit Abody Béla egy interjúban önmagáról állít: "Én különféle helyzetekbe ereszttem be magam, mint egy hőmérőt. Aztán megnézem, hogy meddig szaladt a higanyszál."